

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 449

Ekonomia

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Joanna Świrska-Korłub, Jadwiga Marcinek

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych

www.pracnaukowe.ue.wroc.pl

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192

e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-616-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław

tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl

www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Piotr Adamczewski: Organizacje inteligentne w rozwoju społeczeństwa wiedzy / Intelligent organizations in the development of knowledge society	13
Maciej Banasik: Siła demokracji a władza finansjery na przykładzie kryzysu w Grecji / The strength of democracy vs. the power of high finance on the example of the crisis in Greece	23
Paweł Białynicki-Birula, Łukasz Mamica: Uwarunkowania i efekty polityki przemysłowej w świetle neoweberowskiej koncepcji państwa / Determinants and effects of industrial policy in the context of the neoweberian state model	40
Jan Borowiec: Integracja handlowa jako determinanta synchronizacji cykli koniunkturalnych w strefie euro / Trade integration as a determinant of business cycles synchronization in the Euro Area	52
Malgorzata Bułkowska: Potencjalny wpływ bilateralnych umów handlowych na wzrost gospodarczy UE – przewidywane skutki dla polskiego sektora rolno-spożywczego / Potential impact of the bilateral trade agreements on the economic growth in the EU – expected consequences for the Polish agri-food sector	61
Sławomir Czetwertyński: Produkcja partnerska a nieformalny obrót cyfrowymi dobrami informacyjnymi / Peer production vs. informal distribution of digital information goods	72
Ireneusz Dąbrowski: Mechanizmy sprzężeń zwrotnych i ujęcie cybernetyczne w ekonomii / Feedbacks and cybernetic coverage in economics	86
Tomasz Dębowski: Polityka regionalna Unii Europejskiej w Polsce – terażniejszość i przyszłość / Regional policy of the European Union in Poland – present and future	96
Wirginia Doryń: Innowacyjność sektora niskiej techniki w krajach Unii Europejskiej – analiza porównawcza / Innovation of the low technology sector in the European Union – a comparative analysis	109
Karolina Dreła: Prekariat – kierunki zmian i wpływ na rynek pracy / Precariat – directions of changes and impact on the labour market	118
Monika Fabińska: Droga kobiet do sukcesu biznesowego w dobie polityki równych szans / Women’s road to business success in the era of equal opportunities policy	130

Maria Fic, Daniel Fic, Edyta Ropuszyńska-Surma: Społeczno-ekonomiczne ograniczenia rozwoju gospodarczego Polski w kontekście pułapki średniego dochodu / Socio-economic constraints of the Polish economic growth in context of the middle-income trap	142
Paweł Głodek: Proces komercjalizacji wiedzy a struktury uczelni wyższej – ujęcie modelowe / Process of knowledge commercialization and university organisational units – model approach.....	155
Aleksandra Grabowska-Powaga: Uwarunkowania kształtowania kapitału społecznego – odniesienia do Polski / Factors that influence social capital – references to Poland.....	169
Alina Grynia: Poziom oraz struktura finansowania działalności badawczo-rozwojowej na Litwie na tle pozostałych krajów UE / Level and structure of investment in research and development in Lithuania in comparison with other countries	177
Mariusz Hamulczuk, Jakub Kraciuk: Procesy globalizacji a wzrost gospodarczy w krajach europejskich / Globalisation processes vs. economic growth in the European countries	191
Anna Horodecka, Liudmyła Vozna: The vulnerability of the labor market as the effect of the human motivation to work / Wrażliwość rynku pracy jako skutek motywacji człowieka do pracy	207
Agata Jakubowska: Instytucjonalne podłoże relacji podmiotów funkcjonujących na rynku / Institutional background of relations between entities on the market	216
Ewa Jaska: Uwarunkowania makroekonomiczne rozwoju rynku reklamy medialnej w Polsce / Macroeconomic conditions for the development of media advertising market in Poland	224
Michał Jurek: Społeczna odpowiedzialność biznesu – ewolucja koncepcji i jej znaczenia / Corporate social responsibility – evolution of the concept and its importance.....	234
Renata Karkowska, Igor Kravchuk: Struktura inwestorów na GPW w Warszawie w kontekście zmian makroekonomicznych i rynkowych / Structure of investors in the Warsaw Stock Exchange in the context of macroeconomic and market changes.....	246
Grażyna Karmowska: Analiza i ocena poziomu ekoinnowacji w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej / Analysis and assessment of the level of eco-innovation in the new member countries of the European Union	257
Dariusz Kielczewski: Racjonalność człowieka gospodarującego w ujęciu koncepcji <i>homo sustinens</i> / Rationality of managing man in the concept of <i>homo sustinens</i>	269

Krystyna Kietlińska: Rola powiatowych urzędów pracy w przeciwdziałaniu bezrobociu w Polsce / The role of district labour offices of work in counter-acting unemployment in Poland	277
Aneta Kisiel: Kształtowanie kapitału ludzkiego – wybrane problemy / Human capital shaping – selected issues	289
Dariusz Klimek: Funkcja ekonomiczna imigracji na polskim rynku pracy / The economic function of immigration on the Polish labor market	300
Paweł Kocoń: Zarządzanie informacją – utajnianiem i ujawnianiem – jako funkcja zarządzania publicznego / Managing the information – encryption and disclosure – as public management functions	310
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepowska-Flis: Weryfikacja hipotezy schumpeterowskiej w kontekście rodzajowej struktury wdrażanych innowacji / Verification of Schumpeterian hypothesis in the context of generic structure of innovations	319
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepowska-Flis: Wpływ wybranych warunków działalności gospodarczej na aktywność innowacyjną przedsiębiorstw / Influence of chosen conditions of economic activity on innovation activity of enterprises	329
Joanna Kudelko: Nowy paradygmat rozwoju w realizacji polityki spójności / New paradigm of development in the implementation of cohesion policy	340
Wojciech Leoński: Rola państwa i instytucji rządowych w promowaniu koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w Polsce / The role of the state and government agencies in promoting the concept of corporate social responsibility in Poland	350
Renata Lisowska: Kształtowanie przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw poprzez wykorzystanie wzornictwa przemysłowego – doświadczenia województwa wielkopolskiego / Shaping the competitive advantage of small and medium-sized enterprises through the use of industrial design – experience of the Wielkopolskie Voivodeship	358
Irena Łącka: Wkład uczelni i instytutów badawczych w ochronę własności przemysłowej w Polsce w latach 2009-2014 / Input of universities and research institutes on the protection of industrial property in Poland between 2009 and 2014	368
Agnieszka Malkowska: Eksport województwa zachodniopomorskiego – charakterystyka i znaczenie dla regionu / Exports in Zachodniopomorskie Voivodeship – profile and significance for the region	381
Natalia Mańkowska: Usługi e-administracji a konkurencyjność międzynarodowa w wymiarze instytucjonalnym / E-government services and institutional competitiveness	392
Grażyna Michalczuk, Julita Fiedorczyk: Kapitał intelektualny kraju (NIC) – konceptualizacja podejść / National intellectual capital (NIC) – the conceptualization of approach	402

Michał Michorowski, Artur Pollok, Bogumiła Szopa: Przeobrażenia w sferze dochodów gospodarstw domowych w Polsce według grup społeczno-ekonomicznych w latach 1993-2014 / Transformations in household incomes in Poland by socioeconomic groups in 1993-2014	412
Dorota Milek: Przestrzenne zróżnicowanie innowacyjności polskich regionów / Spatial diversity of Polish regions innovativeness	424
Bogumiła Mucha-Leszko: Przyczyny słabego ożywienia koniunktury gospodarczej w strefie euro w świetle hipotezy o nowej sekularnej stagnacji / Causes of the Eurozone's slow economic recovery in the light of new secular stagnation hypothesis	436
Rafał Nagaj: Działania zbiorowe i na rzecz innych – analiza porównawcza polskich, litewskich i hiszpańskich studentów / Collective actions and helping others – comparative analysis of Polish, Lithuanian and Spanish student)	450
Paulina Nowak: Regionalne zróżnicowania poziomu nasycenia w ośrodki innowacji i przedsiębiorczości / Regional variation in the level of saturation in the centers of innovation and entrepreneurship	462
Robert Pietrzykowski: Rozwój gospodarczy państw Europy Środkowej i Wschodniej jako członków Unii Europejskiej / Economic development of countries of Central and Eastern Europe as members of the European Union	476
Elżbieta Pohulak-Żołędowska, Arkadiusz Żabiński: Wykorzystanie idei otwartych innowacji we współczesnych gospodarkach / Open innovation concept in contemporary economies	487
Gabriela Przesławska: Otoczenie instytucjonalne jako czynnik międzynarodowej konkurencyjności kraju oraz inkluzywnego wzrostu / Institutional environment as a factor of country's international competitiveness and inclusive growth.....	498
Malgorzata Raczkowska: Jakość życia w krajach Unii Europejskiej / Quality of life in the European Union	511
Anna Rutkowska-Gurak: Refleksje nad metodologią nauk ekonomicznych / Reflections on the methodology of economic sciences	522
Stanisław Swadźba: Wzrost gospodarczy krajów Azji Południowo-Wschodniej i Unii Europejskiej. Analiza porównawcza / The economic growth of South-East Asia and the European Union. Comparative analysis	536
Anna Sworowska: Współpraca patentowa nauki i biznesu na przykładzie województwa podkarpackiego – analiza sieci / Network analysis of patent cooperation between science and business – the case of Subcarpathian region	547
Monika Szafrąńska, Renata Matysik-Pejas: Społeczna odpowiedzialność banków komercyjnych w Polsce wobec środowiska naturalnego / Corpo-	

rate social responsibility of commercial banks in Poland towards the natural environment.....	559
Piotr Szkudlarek: Płeć studentów a ich aktywność społeczna w świetle badań nad kapitałem społecznym / Sex of students and their social activity in the light of research into the social capital	573
Agnieszka Szulc: Instytucje formalne i nieformalne na rynku pracy w Polsce / Formal and informal institutions on the labour market in Poland	584
Andrzej Szuwarzyński: Porównanie efektywności działalności badawczo-rozwojowej w krajach OECD / Comparison of efficiency of research and development in OECD countries	595
Magdalena Szyszko: Oczekiwania bliskie racjonalnym? Współczesne koncepcje kształtowania oczekiwań uczestników rynku / Bounded rationality of expectations? Modern hypotheses of expectations formation of market participants.....	606
Ewa Ślęzak: Migracje Polaków po 2004 roku a gospodarstwa domowe – implikacje teoretyczne i praktyczne / Migrations of the Polish after 2004 vs. the households – theoretical and practical implications	616
Mirosława Tereszczuk: Instrumenty polityki handlowej Unii Europejskiej a polski handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi / Trade policy instruments of the European Union versus the Polish foreign trade in agricultural products	627
Agnieszka Tomczak: Polityka monetarna i fiskalna w warunkach wysokiego zadłużenia / Monetary and fiscal policy in the conditions of considerable indebtedness.....	639
Katarzyna Twarowska: Efekty międzynarodowej koordynacji polityki walutowej w latach 1978-2015 / Effects of international monetary policy coordination in the period 1978-2015.....	652
Zuzanna Urbanowicz: Simulation analysis of the degree of inadequacy in the single monetary policy for the EU economy outside the euro zone / Symulacyjna analiza stopnia nieadekwatności jednolitej polityki pieniężnej dla unijnej gospodarki spoza strefy euro	665
Grażyna Węgrzyn: Absolwenci na europejskim rynku pracy – analiza porównawcza / University graduates at European labour market – comparative analysis	675
Danuta Witczak-Roszkowska: Kapitał społeczny polskich regionów / Social capital of Polish regions.....	686
Katarzyna Włodarczyk: Serwicyzacja konsumpcji w polskich gospodarstwach domowych / Servicization of consumption in Polish households.....	699
Renata Wojciechowska: Between economic triumphalism and anti-economism / Między tryumfalizmem ekonomicznym a antyeconomizmem	709

Malgorzata Wosiek: Migracje międzynarodowe w procesach dostosowawczych na rynkach pracy krajów UE w czasie kryzysu / International migration in the labour market adjustment processes in the EU countries during the crisis	718
Urszula Zagóra-Jonszta: Dwugłos klasyków francuskich na temat podatków – Bastiat i Sismondi / Two voices of French classics about taxes – Bastiat and Sismondi	730
Malgorzata Zielenkiewicz: Konkurencyjność krajów UE w świetle globalnego kryzysu finansowego / Competitiveness of the EU countries in the context of the global financial crisis	740

Wstęp

Z wielką przyjemnością oddajemy do Państwa rąk publikację pt. „Ekonomia”, wydaną w ramach Prac Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Opracowanie składa się z 65 artykułów, w których autorzy prezentują wyniki badań w czterech obszarach problemowych analizowanych na poziomie mikro- i makroekonomicznym.

Pierwszy obszar przedstawia rozważania dotyczące rynku pracy i instytucji rynku pracy, a także roli kapitału ludzkiego w gospodarce. Znalazły się tutaj wyniki badań na temat np.: roli urzędów pracy w przeciwdziałaniu bezrobociu, wpływu instytucji formalnych i nieformalnych na rynek pracy, zjawiska prekariatu, sytuacji kobiet na rynku pracy w dobie polityki równych szans czy pozycji absolwentów na europejskim rynku pracy. Drugi obszar dotyczy problemów makroekonomicznych współczesnych gospodarek, często ukazywanych w kontekście analizy sytuacji Polski na tle innych krajów unijnych. W tej grupie artykułów zaprezentowano wyniki analiz dotyczących m.in.: interwencjonizmu monetarnego i fiskalnego w warunkach wysokiego zadłużenia, polityki monetarnej i fiskalnej w krajach unijnych, ograniczeń wzrostu i rozwoju gospodarczego, innowacyjności i przedsiębiorczości, działalności badawczo-rozwojowej oraz roli kapitału intelektualnego kraju. Trzeci obszar tematyczny prezentowanej publikacji stanowią aspekty mikroekonomiczne, omawiając je np. dokonano analizy relacji podmiotów funkcjonujących na rynku, poddano ocenie przeobrażenia w sferze dochodów gospodarstw domowych czy opisano wpływ migracji na gospodarstwa domowe w Polsce. Czwarty obszar obejmuje zaś opracowania dotyczące fundamentów ekonomii, m.in. racjonalności człowieka w ujęciu *homo sustinens*, nowych paradygmatów rozwoju, refleksji nad metodologią nauk ekonomicznych, koncepcji kształtowania oczekiwań uczestników rynku czy analiz poglądów klasyków francuskich na temat podatków.

Książka przeznaczona jest dla pracowników naukowych szkół wyższych, specjalistów w praktyce zajmujących się problematyką ekonomiczną, studentów studiów ekonomicznych oraz słuchaczy studiów podyplomowych i doktoranckich.

Artykuły składające się na niniejszą książkę były recenzowane przez samodzielnych pracowników nauki, w większości kierowników katedr ekonomii. Chcielibyśmy serdecznie podziękować za wnikliwe i rzetelne recenzje, często inspirujące do dalszych badań. Oddając powyższą publikację do rąk naszych Czytelników, wyrażamy jednocześnie nadzieję, że ze względu na jej wszechstronny charakter spotka się ona z zainteresowaniem i przyczyni do rozpoczęcia inspirujących dyskusji.

Jerzy Sokołowski

Mariusz Hamulczuk, Jakub Kraciuk

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
e-mails: mariusz_hamulczuk@sggw.pl; jakub_kraciuk@sggw.pl

**PROCESY GLOBALIZACJI A WZROST
GOSPODARCZY W KRAJACH EUROPEJSKICH**

**GLOBALISATION PROCESSES VS. ECONOMIC
GROWTH IN THE EUROPEAN COUNTRIES**

DOI: 10.15611/pn.2016.449.16

JEL Classification: C23, F43, O47, R11

Streszczenie: Problematyka określania uwarunkowań leżących u podstaw wzrostu gospodarczego cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem naukowców i praktyków polityki gospodarczej. Za jedną z determinant wzrostu gospodarczego oraz procesów konwergencji między krajami przyjęło się uważać otwartość gospodarki, która dzięki przepływowi czynników produkcji stwarza dodatkowe przesłanki rozwoju. W tym kontekście celem niniejszego opracowania jest przedstawienie teoretycznych powiązań między wzrostem gospodarczym a stopniem zglobalizowania gospodarki oraz empiryczna ocena tych procesów w krajach europejskich w latach 1996-2012. Ocenę procesów konwergencji oraz oszacowanie wpływu globalizacji na wzrost gospodarczy przeprowadzono z wykorzystaniem modeli opartych na danych przekrojowych oraz panelowych. Uzyskane wyniki wskazują na konwergencję typu sigma oraz typu beta wzrostu gospodarczego i globalizacji w Europie. Dodatkowo zaobserwowano pozytywną rolę globalizacji w procesach wzrostu gospodarczego.

Słowa kluczowe: globalizacja, wzrost gospodarczy, konwergencja, metody panelowe.

Summary: The issue of determining factors underlying the economic growth enjoys continuous interest among scientists and practitioners. Openness of the economy, which provides additional conditions for development due to the flow of factors of production, is regarded as one of the key determinants of economic growth and convergence processes between countries. In this context, the aim of this paper is to present theoretical links between economic growth and the degree of globalisation of economies and an empirical evaluation of these processes in European countries in 1996-2012. The assessment of the convergence processes and estimation of the impact of globalisation on the economic growth were carried out using models based on cross-sectional and panel data. The results indicate the existence of sigma- and beta-convergence of economic growth and globalisation in Europe. In addition, the paper proves a positive role of globalisation in the economic growth.

Keywords: globalisation, economic growth, convergence, panel models.

1. Wstęp

Zagadnienia związane ze wzrostem gospodarczym stanowią od wielu lat jeden z podstawowych obszarów badawczych wśród ekonomistów zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i empirycznym. Jednym z celów tych badań jest znalezienie odpowiedzi na pytania dotyczące czynników determinujących dynamikę wzrostu gospodarczego. Analiza konwergencji jest jednym z ważniejszych nurtów badań prowadzonych w obszarze wzrostu gospodarczego. Prowadzone w tym zakresie badania są próbą odpowiedzi na pytania o zmniejszanie się różnicowania poziomu dochodów (σ konwergencja) oraz o szybkość dochodzenia poszczególnych systemów gospodarczych do stanu wzrostu zrównoważonego i czynniki tego wzrostu (β -konwergencja). Wśród czynników wzrostu gospodarczego ważne znaczenie odgrywa proces globalizacji ekonomicznej, który przyczynia się do otwarcia gospodarek i intensyfikuje przepływy towarów, usług i czynników produkcji.

Wraz z procesem globalizacji ekonomicznej powiększa się stopień wzajemnego otwarcia gospodarek, co oznacza, że wzrost gospodarczy staje się w coraz większym stopniu uzależniony od wzajemnych relacji między poszczególnymi państwami czy regionami, a w procesie tym kluczową rolę odgrywa liberalizacja. Pojawienie się w ostatnim okresie teorii wzrostu endogenicznego oraz nowych teorii handlu międzynarodowego doprowadziło do ponownego otwarcia debaty nad rolą wymiany handlowej czy, szerzej, ogólnego stopnia otwartości w determinowaniu wzrostu gospodarczego w średnim jak i długim okresie [Brodzicki 2006].

Z teoretycznego punktu widzenia większa otwartość gospodarki, rozumiana również jako większy zakres preferencji w dostępie do rynku krajowego, może przyczynić się do przyspieszenia jej tempa wzrostu szeregiem kanałów. Jest to wynikiem takich czynników, jak: relokacja czynników produkcji do bardziej produktywnych sektorów mających przewagę komparatywną w wymianie, przyspieszona absorpcja wiedzy i technologii, wyższa innowacyjność poprzez zwiększenie nakładów na prace badawczo-rozwojowe, lepsze wykorzystanie potencjału korzyści skali i aglomeracji w wyniku specjalizacji, poprawa *terms of trade*, zwiększona akumulacja czynników produkcji [Brodzicki, Ciołek 2007]. Pomimo dominacji poglądu o pozytywnym wpływie otwartości na wzrost gospodarczy, badania empiryczne nie przynoszą w tym zakresie jednoznacznych odpowiedzi. Waelde i Wood [2004] twierdzą, że współczesna literatura empiryczna nie umożliwia wyprowadzenia ogólnych rekomendacji co do kształtu polityki handlowej. Również Baldwin i Forslid [1998] dowodzą, że literatura empiryczna, a częściowo również teoretyczna, w sposób wysoce niedoskonały identyfikują i weryfikują kanały wiążące wymianę handlową ze wzrostem gospodarczym. Inne podejście reprezentuje Baldwin [2003], który podkreśla, że otwartość, rozumiana jako większy zakres liberalizacji w powiązaniu z zespołem czynników pobocznych, ma pozytywny i istotny wpływ na wzrost gospodarczy. Jako zespół niezbędnych warunków dodatkowych wymienia on: występowanie stabilnego systemu walutowego, prowadzenie roztropnej polityki monetarnej i fiskal-

nej, a także nieskorumpowaną administrację. Do podobnego wniosku doszli m.in. Zaghera i in. [2006], twierdząc, że otwarcie gospodarki daje wyłącznie realną szansę na podniesienie tempa wzrostu gospodarczego, a nie jest jego gwarantem [Brodzicki, Ciołek 2007]. Badania empiryczne prowadzone w ostatnich latach z wykorzystaniem modeli panelowych, np. opracowanie Drehera [2006] czy raport [GED 2014], potwierdzają pozytywny wpływ otwarcia gospodarki na jej wzrost.

W tym kontekście celem opracowania jest przedstawienie i ocena konwergencji gospodarczej i procesów globalizacji we wzroście gospodarczym w Europie. W badaniach empirycznych wykorzystano ekonometryczne modele bazujące na danych przekrojowych oraz panelowych, umożliwiając oszacowanie sigma i beta konwergencji oraz wpływu globalizacji na zmiany PKB *per capita*.

2. Istota i pomiar globalizacji

Globalizacja gospodarcza jest jednym z najpopularniejszych zagadnień we współczesnej ekonomii, a jednocześnie procesem na tyle złożonym, wielowymiarowym, wielopoziomowym, że z trudnością poddaje się całościowej ocenie [Radło, Kowalewski 2008]. W bogatej literaturze poświęconej globalizacji znajduje się wiele definicji tego procesu. Trudności z wyczerpującym zdefiniowaniem globalizacji wiążą się m.in. z tym, że jest ona przedmiotem zainteresowania nie tylko nauk ekonomicznych, ale również politycznych, socjologicznych i innych [Owczarzak 2004]. Jedną z dość często cytowanych jest definicja Robertsona [1972], według której globalizacja oznacza „zespół procesów, które tworzą jeden świat”. W ujęciu tym akcentuje się przede wszystkim kwestię tworzenia się współzależności, prowadzących w konsekwencji do zacierania granic, a tym samym do kompresji czasu i przestrzeni w skali globalnej. Na wielowymiarowość zjawiska globalizacji wskazuje m.in. R. Cox. Uważa on, że cechami charakterystycznymi globalizacji są: umiędzynarodowienie produkcji, nowy międzynarodowy podział pracy, nowe ruchy migracyjne z biednego Południa do bogatej Północy, nowe konkurencyjne otoczenie przyspieszające te procesy oraz przekształcanie państw w „filie” globalizującego się świata [Cox 1997]. Dla Liberskiej [2002] natomiast globalizacja ekonomiczna to „postępujący proces integrowania się krajowych i regionalnych rynków w jeden globalny rynek towarów, usług i kapitału”. Autorka zwraca ponadto uwagę, że w procesie tym akcentować należy przede wszystkim jego wymiar jakościowy. „Globalizacja gospodarki jest procesem poszerzenia i pogłębienia się współzależności między krajami i regionami wskutek rosnących przepływów międzynarodowych oraz działalności korporacji transnarodowych, co prowadzi do jakościowo nowych powiązań między firmami, rynkami i gospodarkami” [Sokołowicz 2006]. Na przykład tylko we wspomnianym wymiarze gospodarczym można wyróżnić szereg innych procesów, takich jak rosnący zakres handlu międzynarodowego, umiędzynarodowienie produkcji, gwałtowny rozwój korporacji transnarodowych, rosnąca wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych, umiędzynarodowienie się rynków finansowych czy wzrost ścisłości korelacji międzygieldowej.

Wraz z rozwojem procesu globalizacji rozpoczęto badania nad sposobem wyznaczania stopnia zglobalizowania gospodarek. Oprócz prostych wskaźników bazujących na obrotach handlowych czy bezpośrednich inwestycjach zagranicznych istnieją wskaźniki bardziej rozbudowane, ujmujące globalizację w szerszym kontekście [Czechowska 2013]. Odpowiednim narzędziem do tego rodzaju pomiarów są indeksy, będące „złożonymi miernikami zmiennych”. Wśród publikowanych indeksów globalizacji możemy wyróżnić m.in.:

- indeks globalizacji opracowany przez Kearney i publikowany w *Foreign Policy* [Kudrle 2004];
- indeks opracowany w Centrum Studiów Globalizacji i Regionalizacji (*Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation*) Uniwersytetu Warwicka przez Lockwooda i Redoano [2005] i funkcjonujący pod nazwą indeksu globalizacji CSGR;
- indeks stworzony przez Drehera [2006] i nawiązujący w nazwie do skrótu instytutu badawczego, w którym pracuje autor, określane mianem indeksu globalizacji KOF (*Konjunktforshungsstelle Swiss Economic Institute*).

Wszystkie trzy indeksy zbudowane są w stosunkowo podobny sposób. Najistotniejsze różnice dotyczą doboru wskaźników i sposobu ich ważenia. Podczas gdy indeks *Foreign Policy* stworzony został na podstawie 12 wskaźników, to Lockwood i Redoano używają 16, a Dreher 25. Indeksy globalizacji, mimo pewnej arbitralności wyboru uwzględnianych w nich zmiennych, mogą być jednym z przydatnych narzędzi służących do opisu współczesnego świata. Sprawdzają się one dobrze w międzynarodowych badaniach porównawczych, czy szerzej, w badaniu rozmaitych zależności. Przykładem takich badań są prowadzone przez Drehera [2006] analizy dotyczące zależności między poziomem zglobalizowania a tempem rozwoju gospodarczego.

3. Wzrost gospodarczy i procesy konwergencji

Wzrost gospodarczy określa się jako poprawę relacji ilościowych w zakresie produkcji i usług, konsumpcji i potencjału produkcyjnego, prowadzącą do zwiększenia ich ilości przypadających przeciętnie na jednego mieszkańca danego kraju. Miernikiem wzrostu gospodarczego jest najczęściej Produkt Krajowy Brutto (PKB), a zwiększenie produkcji dóbr i usług w danym kraju i w danym czasie jest synonimem tego wzrostu [Bocian 2010]. Wzrost gospodarczy jest często ujmowany w postaci modeli wzrostu. Przez pojęcie teorii wzrostu w literaturze przyjęło się rozumieć formalne modele ekonomiczne, dotyczące ilościowego pomnażania dóbr i usług w gospodarkach rynkowych [Bąkiewicz, Żuławska 2010].

Teorie wzrostu gospodarczego identyfikują i rozpatrują czynniki lub procesy, które prowadzą do rzeczywistego wzrostu. Najczęściej w literaturze wymieniane są cztery główne siły napędowe wzrostu [Samuelson, Nordhaus 2004]:

1. zasoby ludzkie rozumiane jako podaż pracy, wykształcenie, dyscyplina pracy, motywacja itp.;

1. zasoby naturalne, czyli ziemia, zasoby mineralne, paliwa, jakość środowiska,

2. akumulacja kapitału (maszyny, fabryki, drogi);

3. technologia (nauka, technika, zarządzanie, przedsiębiorczość).

Studiując literaturę przedmiotu, można się spotkać z dwiema grupami teorii wzrostu: egzogenicznymi i endogenicznymi. Kryterium zaliczenia danej teorii do jednej lub drugiej grupy zależy od umiejscowienia przyczyn wzrostu gospodarczego. Jeśli wzrost gospodarczy wywołany jest przez czynniki zlokalizowane poza badanym obiektem, wówczas mamy do czynienia ze wzrostem egzogenicznym. Z kolei jeśli wzrost ten jest wywołany przez czynniki znajdujące się wewnątrz badanego obiektu (regionu, państwa), mamy do czynienia ze wzrostem endogenicznym [Świadek, Tomaszewski 2011]. Przez ponad 200 lat neoklasyczna teoria ekonomii wyróżniała jedynie dwa czynniki produkcji: pracę i kapitał. Wiedza, postęp techniczny, edukacja i kapitał ludzki uważane były za czynniki egzogeniczne, nieobjaśniane przez tę teorię. Ważnym przedstawicielem teorii neoklasycznej był Robert Solow, którego model jest podstawowym narzędziem zrozumienia procesu wzrostu gospodarczego w rozwiniętej gospodarce oraz jest stosowany w empirycznych analizach jego źródeł [Samuelson, Nordhaus 2004]. Autor w swoich badaniach ukazał zależności między wyposażeniem w czynniki produkcji i efektywnością ich wykorzystania a stopą wzrostu gospodarczego. W funkcji produkcji oprócz nakładów pracy i kapitału uwzględnił postęp techniczny jako czynnik egzogeniczny.

Zmiany techniczne zwiększają wydajność pracy i produktywność kapitału. W teoriach neoklasycznych zakłada się, że powodem wolniejszego wzrostu gospodarczego są zbyt małe oszczędności. Sposobem na przezwycięzenie tej przeszkody jest ich uzupełnienie poprzez oszczędności zagraniczne. Ich pozyskanie jest możliwe dzięki międzynarodowej wymianie gospodarczej, a dokładnie przepływowi kapitału. Zwraca się przy tym uwagę, że efekty tych przepływów dla gospodarek zależą od proporcji wyposażenia w czynniki produkcji. Dzięki wymianie gospodarczej z zagranicą kraje słabo rozwinięte o gospodarce otwartej osiągną wyższe tempo wzrostu gospodarczego niż kraje, w których taka wymiana jest ograniczona przez państwo. Dzieje się tak, ponieważ kapitał napływa z krajów wyżej rozwiniętych, gdzie jest go relatywnie więcej, do krajów słabiej rozwiniętych, gdzie jest go relatywnie mniej. Dzięki akumulacji zewnętrznej (zagranicznym oszczędnościom) kraje słabo rozwinięte zwiększają oszczędności, inwestycje i produkcję w gospodarce. Międzynarodowe przepływy gospodarcze są zatem źródłem korzyści z punktu widzenia osiągnięcia wyższego tempa wzrostu gospodarczego [Bąkiewicz, Żuławska 2010].

Jednym z najbardziej obiecujących nowych nurtów w teorii wzrostu jest koncepcja wzrostu endogenicznego. Teoria ta jest próbą korekty niedostatku modeli neoklasycznych. Wcześniej wskazywano dwa podstawowe ich mankamenty. Pierwszy stanowiło ograniczenie do jedynie zewnętrznych zmian techniki, jako czynników wywołujących efekty wzrostowe, oraz stwierdzenie, że wzrost kapitału ludzkiego, wewnętrznego kapitału technicznego czy ludności może prowadzić do malejących

lub co najwyżej stałych przychodów względem skali. Po wtóre, dowody empiryczne nie potwierdziły wynikającej z modeli neoklasycznych konwergencji, czyli zbiegania się w czasie stóp wzrostu krajów czy regionów. W modelu tym zakwestionowano również egzogeniczny charakter postępu technicznego. Stwierdzono, że jest on wywoływany systematycznie przy wysokich nakładach finansowych ze strony przedsiębiorstw i państwa, należy go więc traktować jako endogeniczną wielkość modelu wzrostu [Grossman, Helman 1991]. Nowa teoria wzrostu wprowadza zewnętrzne zmiany technologiczne do wewnętrznego mechanizmu wzrostu. Dzięki temu uzyskano pełniejszy obraz wzrostu uwzględniający istniejące zależności i sprzężenia zwrotne. Przypisano też większe znaczenie kapitałowi ludzkiemu, a później także kapitałowi i wiedzy. Dostrzeżono wreszcie możliwości szerszego stosowania przez władze krajowe czy regionalne pełniejszego zestawu instrumentów polityki wzrostu [Szczepińska 2009].

Szybki wzrost gospodarczy jest zjawiskiem, które w szerszej skali pojawiło się stosunkowo niedawno w dziejach ludzkości. W latach 1000-1820 tempo wzrostu dochodu na mieszkańca w świecie wyniosło średnio ok. 0,05% rocznie, zawierając się w przedziale od 0% w biednych regionach Afryki do 0,14% w najzamożniejszych regionach Europy Zachodniej. U progu rewolucji przemysłowej dochód na mieszkańca w najbogatszych regionach świata był ok. 3-krotnie wyższy niż w najbiedniejszych jego częściach [Balcerowicz, Rzońca 2010]. Na przełomie XX i XXI wieku PKB *per capita* w Ameryce Północnej i Europie Zachodniej był już 7-krotnie wyższy niż średnio w Azji (wyłączając Japonię), Afryce i Ameryce Łacińskiej. W tym samym czasie w Stanach Zjednoczonych PKB *per capita* był 20-krotnie wyższy niż średnio w Afryce [Wilkin 2003].

Odpowiedź na pytanie o przyczyny tak dużego rozwarstwienia dochodowego na świecie badacze próbują znaleźć zarówno w teoriach wzrostu gospodarczego, jak i w teorii konwergencji. Konwergencja (łac. *convergere* – zbieganie się) oznacza proces, który prowadzi do zanikania nierówności między różnymi początkowo podmiotami. Gdy podmiotami są kraje lub regiony, to w wyniku konwergencji zanikają różnice między nimi. Według szkoły neoklasycznej i modelu Solowa konwergencja jest zjawiskiem wynikającym ze wzrostu gospodarczego. Inaczej twierdzą zwolennicy teorii wzrostu endogenicznego. Uważają oni, że konsekwencją wzrostu gospodarczego może być przeciwne zjawisko – dywergencja. W niektórych źródłach wskazuje się, że występowanie zjawiska konwergencji jest potwierdzeniem słuszności założeń Solowa, a stwierdzenie, że konwergencja nie występuje, przemawia za poprawnością teorii wzrostu endogenicznego [Kusideł 2013].

W ciągu ostatnich dwóch dekad badań nad konwergencją zrodziły się różne jej definicje, sposoby interpretacji oraz metody weryfikacji. Ich przegląd zawiera praca Islama [2003], który wyróżnia 7 kryteriów klasyfikacji realnej konwergencji. Przedmiotem pierwszych badań, m.in. Baumola [1986] i de Longa [1988], była konwergencja absolutna (bezwartunkowa). Następnie pojawiła się koncepcja konwergencji warunkowej. Prace nad nią zapoczątkowali przede wszystkim Mankiw, Romer i Weil [1992] oraz Barro i Sala-i-Martin [1992]. Pierwotnie absolutną i warunkową

konwergencję określano wspólnym mianem β -konwergencja. Konwergencja typu beta dotyczy wyrównania poziomów rozwoju gospodarczego i mówi o szybszym wzroście gospodarek o niższym wyjściowym poziomie danej zmiennej.

Konwergencja typu beta może być absolutna, gdy różniące się gospodarki zmierzają do identycznego poziomu rozwoju gospodarczego, a tendencja taka występuje automatycznie, niezależnie od warunków wyjściowych. Może być też konwergencją względną (warunkową), gdy różniące się początkowo gospodarki zmierzają do własnych stanów równowagi, czyli rozwijają się po różnych ścieżkach wzrostu gospodarczego. Innymi słowy, w wyniku konwergencji absolutnej wszystkie gospodarki dążą do tego samego stanu równowagi i w konsekwencji dochodzi do osiągnięcia tego samego poziomu zamożności. W przypadku konwergencji względnej każda gospodarka zmierza do własnego stanu równowagi. W efekcie poziom zamożności poszczególnych krajów nadal może być różny, a całkowite wyrównanie dochodów może nie zostać osiągnięte [Ptaszyńska 2009].

Jeżeli przedmiotem analizy jest wyrównywanie się poziomu dochodów między regionami, to mówimy o tzw. konwergencji typu sigma. Przyjmuje się, że beta konwergencja jest koniecznym warunkiem do występowania konwergencji typu sigma. Aby ocenić procesy przeganiania krajów rozwiniętych przez kraje początkowo słabiej rozwinięte, stosuje się koncepcję tzw. gamma konwergencji, która bazuje na ocenie przesunięć w rankingu analizowanych obiektów [Kusideł 2013]. Na początku drugiej połowy lat 90. XX w. w pracach Durlaufa i Johnsona [1995] oraz Galora [1996] pojawiła się koncepcja klubowej konwergencji (*club convergence*).

Relatywnie nową koncepcją badań w zakresie konwergencji jest oparcie analiz na szeregach czasowych (np. analiza integracyjna czy stacjonarność odchyłeń), tzw. konwergencja stochastyczna. Jej występowanie oznacza dążenie do równowagi długookresowej przy jednoczesnym redukowaniu różnic w nieskończenie długim czasie [Bernard, Durlauf 1996].

4. Dane źródłowe i metody badawcze

W badaniach wykorzystano informacje na temat stopnia globalizacji oraz wzrostu gospodarczego w krajach europejskich z lat 1996-2012. Uwzględniono 32 kraje, a ich wybór podyktowany był dostępnością danych statystycznych (głównie indeksu globalizacji).

Do określenia stopnia globalizacji poszczególnych krajów wykorzystano ogólny indeks globalizacji KOF (*Konjunktforshungsstelle Swiss Economic Institute*) obliczany jako średnia ważona indeksów trzech wymiarów globalizacji: ekonomicznego, społecznego i politycznego. Ekonomiczny wymiar globalizacji kwantyfikuje nie tylko rzeczywiste przepływy handlowe i inwestycyjne, ale także stopień protekcji poszczególnych krajów, mierzony restrykcjami stosowanymi do obu tych form przepływów. Społeczny wymiar globalizacji odzwierciedla przepływ idei i informacji, a polityczny bada stopień politycznej współpracy krajów [Dreher i in. 2008]. Indeks

ogólny KOF przyjmuje wartości z przedziału [0;100], przy czym wyższe wartości wskaźników świadczą o większym poziomie globalizacji.

Najczęściej stosowanym miernikiem w badaniach konwergencji gospodarczej jest PKB *per capita*, a jego zmiany w czasie oraz dynamika tych ruchów stanowi miarę wzrostu gospodarczego. W niniejszych badaniach wykorzystano zmiany w czasie realnego PKB *per capita* według parytetu siły nabywczej (PPP) oraz według cen stałych w USD z 2005 r. Parytet siły nabywczej ułatwia międzynarodowe porównanie PKB, ponieważ uwzględnia siłę nabywczą ludności. Dane te zaczerpnięto z bazy danych UNSTATS. Obok PKB i indeksu globalizacji wykorzystano również zmienne kontrolne, których źródłem był Bank Światowy.

W badaniach zastosowano metody służące ocenie występowania procesów konwergencji typu sigma i beta oraz metody pozwalające na ocenę wpływu globalizacji na wzrost gospodarczy. Były to zarówno metody oparte na danych przekrojowych, jak i na danych panelowych. W pierwszym kroku analizowano występowanie konwergencji typu sigma, która oznacza malejące zróżnicowanie w czasie PKB *per capita* pomiędzy krajami. Do pomiaru σ -konwergencji w okresie t ($t = 1, 2, \dots, T$) wykorzystywane zostało odchylenie standardowe logarytmów naturalnych poziomu realnego PKB *per capita* (PPP) oraz indeksu globalizacji y_{jt} według formuły:

$$S_{yt} = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^N (\ln y_{i,t} - \ln \bar{y}_t)^2}}{(N-1)}, \quad (1)$$

gdzie: N – liczba badanych krajów $i = 1, 2, \dots, N$. O zachodzeniu procesów sigma konwergencji możemy mówić, kiedy wartość odchylenia standardowego y_{it} z okresu na okres maleje.

Jak już wspomniano, konwergencja typu beta zachodzi, jeśli obszary o początkowo mniejszej wartości badanej cechy wykazują szybsze tempo wzrostu niż obszary o początkowo jej wyższej wartości. Statystycznym narzędziem weryfikacji tego przypuszczenia są modele regresji, w których zmienną objaśnianą jest tempo wzrostu badanej cechy, a zmienną objaśniającą jej początkowa wartość. Jeśli jest to jedyna zmienna objaśniająca, to testowana jest hipoteza o występowaniu konwergencji bezwarunkowej. Do weryfikacji hipotezy β -konwergencji bezwarunkowej przy użyciu danych przekrojowych zastosowano model objaśniający przyrost badanej cechy w krajach $i = 1, \dots, N$, pomiędzy okresem t_0 i t_0+T za pomocą początkowej wartości tej cechy w analizowanych krajach [Barro, Sala-i-Martin 1992; Kusideł 2013]:

$$\ln \left(\frac{y_{i,t_0+T}}{y_{i,t_0}} \right) = \alpha_0 + \alpha_1 \ln(y_{i,t_0}) + \varepsilon_{i,t_0,t_0+T}, \quad (2)$$

gdzie ujemna (dodatnia) i istotna statystycznie wartość estymatora α_1 oznacza występowanie konwergencji (dywergencji). Brak istotności parametru α_1 oznacza, że nie występuje ani konwergencja, ani dywergencja badanego zjawiska. Na podstawie szacunków drugiego równania można wyliczyć parametr β , zwany współczynnikiem zbieżności: $\beta = -\ln(1 + \alpha_1) / T$.

Jak wynika z badań [np. Bernard, Durlauf 1996], estymatory te mogą być obciążone i niezgodne w wyniku skorelowania składnika losowego ze zmiennymi objaśniającymi. Stąd obecnie do oceny β -konwergencji stosuje się najczęściej dynamiczne metody panelowe [Dańska-Borsiak 2011]. W takim przypadku równanie drugie można zapisać w postaci [Kusideł 2013]:

$$\ln(y_{i,t}) = \alpha_0 + (1 + \alpha_1)\ln(y_{i,t-1}) + \eta_i + v_t + \varepsilon_{i,t}, \quad (3)$$

gdzie: α_0 , α_1 to parametry równania, η_i – efekty indywidualne dla poszczególnych obiektów, v_t – efekty okresowe, $\varepsilon_{i,t}$ – składnik losowy.

Po uwzględnieniu dodatkowych zmiennych $X_{i,t}$ model przyjmuje postać modelu konwergencji warunkowej [Ciołek 2003; Kusideł 2013]:

$$\ln(y_{i,t}) = \alpha_0 + (1 + \alpha_1)\ln(y_{i,t-1}) + X_{i,t}\delta + \eta_i + v_t + \varepsilon_{i,t}. \quad (4)$$

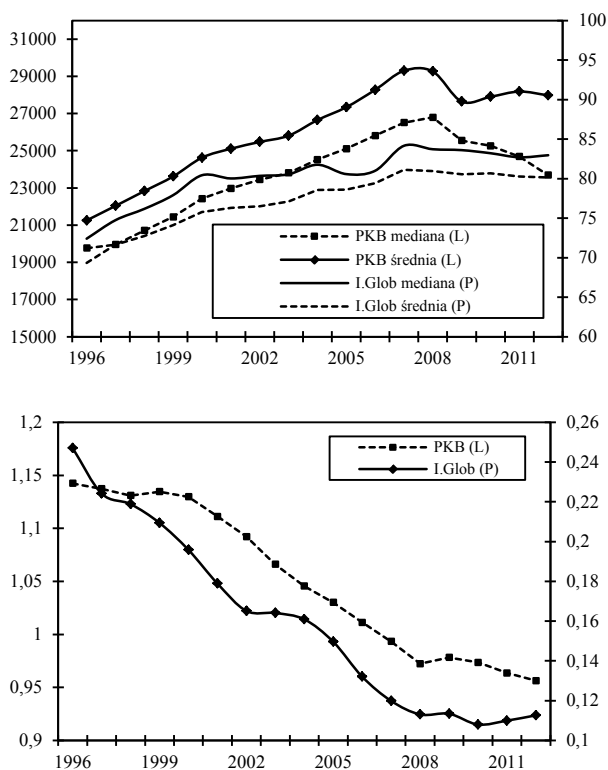
W tym przypadku tempo konwergencji wynosi $\beta = -\ln(1 + \alpha_1)$. Dodatkowo na podstawie tego równania można ocenić wpływ poszczególnych zmiennych, w tym zmiennej obrazującej globalizację, na wzrost gospodarczy. Z uwagi, że modele 3 i 4 mają charakter dynamiczny, to sugeruje się stosowanie odpowiednich metod ich estymacji. Ich przegląd oraz dyskusję nad nimi można znaleźć m.in. w pracy Dańskiej-Borsiak [2011]. W niniejszym opracowaniu do oszacowania modeli dynamicznych zastosowano dwukrokowy systemowy estymator Blundella i Bonda [1998] oparty na uogólnionej metodzie momentów (SYS GMM).

5. Analiza wstępna: kierunki zmian i ocena konwergencji

Analizę zmian w zakresie globalizacji oraz jej powiązań z procesami wzrostu gospodarczego w Europie oparto na danych rocznych z lat 1996-2012. Kierunki zmian wartości średnich oraz median indeksu globalizacji i realnego PKB *per capita* według PPP zawarto na rysunku 1. W obydwu zjawiskach mamy do czynienia z tendencją rosnącą, która została zahamowana wraz z kryzysem gospodarczym w roku 2009. Różnice między wartościami median i średnich wskazują na występowanie asymetrycznych rozkładów (lewostronna skośność) zmiennych w poszczególnych latach.

W ramach analizy wstępnej oceniono, czy zróżnicowanie poszczególnych zmiennych między krajami ulega zmianom w czasie. Innymi słowy, próbowano odpowiedzieć na pytanie, czy mamy do czynienia z konwergencją typu sigma. Wyniki oszacowań (według wzoru 1) zawarto na dolnym wykresie rysunku 1. Jego analiza pozwala na sformułowanie dwóch konkluzji. Po pierwsze, zróżnicowanie poziomu PKB *per capita* między poszczególnymi krajami europejskimi jest bardzo duże i zdecydowanie wyższe niż zróżnicowanie stopnia zglobalizowania ich gospodarek. Po drugie, zarówno w przypadku PKB, jak i poziomu globalizacji mamy do czynienia z konwergencją typu sigma. Oznacza to, że zróżnicowanie między krajami euro-

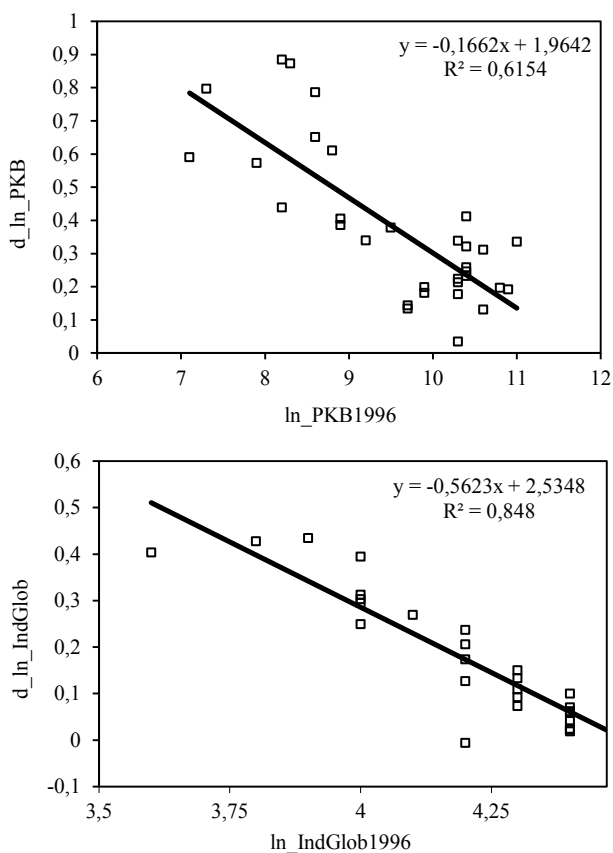
pejskimi maleje w czasie. Biorąc pod uwagę stan początkowy zmiennych, szybciej zmniejsza się międzynarodowe zróżnicowanie poziomu globalizacji niż poziomu PKB.

Rys. 1. Zmiany przeciętnych wielkości PKB/cap PPP i indeksu globalizacji (górny wykres) oraz konwergencja typu sigma tych zmiennych (dolny wykres)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KOF oraz UNSTATS.

W kolejnym kroku analizie poddano procesy bezwarunkowej konwergencji typu beta z wykorzystaniem danych przekrojowych (wzór 2). Wyniki badań przedstawiono na wykresach zawartych na rysunku 2. Ujemne i statystycznie istotne współczynniki regresji liniowej potwierdzają występowanie bezwarunkowej konwergencji w obydwu przypadkach. Silniejsze procesy konwergencji zachodzą w przypadku procesów globalizacji niż w przypadku procesów wzrostu gospodarczego. Doganianie krajów wyżej rozwiniętych przez kraje rozwinięte słabej następuje w tempie ok. 1,14% rocznie (mówimy tutaj o PKB *per capita*). Z kolei konwergencja w przypadku procesów globalizacji w latach 1996-2012 charakteryzowała się tempem 5,16% rocznie.

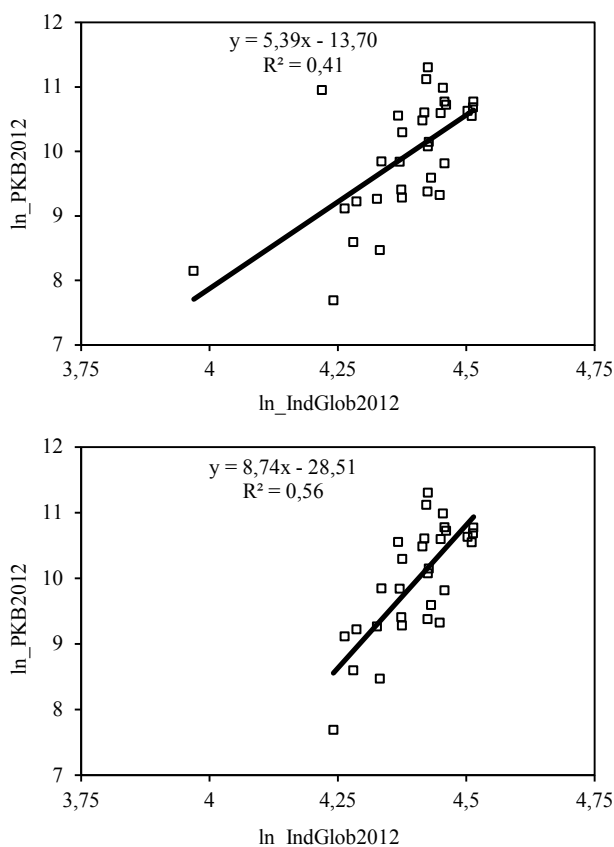

Rys. 2. Konwergencja typu beta PKB (górny wykres) oraz indeksu globalizacji (dolny wykres)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KOF oraz UNSTATS.

6. Wpływ globalizacji na PKB

W literaturze przedmiotu często pojawia się kwestia roli globalizacji w procesach wzrostu gospodarczego. Obserwacja rzeczywistości w świecie wskazuje, że gospodarki krajów wysokorozwiniętych charakteryzują się wyższym poziomem otwarcia ich gospodarek na świat niż gospodarki krajów rozwijających się. Wykresy rozrzutu dla krajów europejskich dla 2012 r. zawarte na rysunku 3 potwierdzają to spostrzeżenie – istnieje dodatnia współzależność między PKB *per capita* a poziomem indeksu globalizacji. Nietypowym zachowaniem w analizowanej próbie charakteryzują się Albania i Islandia. Pierwszy kraj charakteryzuje się najniższym współczynnikiem globalizacji wśród badanych państw (uwarunkowania historyczne), natomiast w Islandii po kryzysie finansowym nastąpiło obniżenie indeksu globalizacji do poziomu, jaki był w 1996 r.

Rys. 3. Współzależność między poziomem globalizacji a poziomem PKB w krajach europejskich w roku 2012 (górny wykres – pełne dane; dolny wykres – po eliminacji obserwacji nietypowych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KOF oraz UNSTATS.

Gdybyśmy przeanalizowali zależność między zmianami PKB *per capita* a zmianami globalizacji w latach 1996-2012, to również otrzymalibyśmy dodatnią współzależność. Może to wstępnie świadczyć o pozytywnym wpływie procesów globalizacji na PKB. Z drugiej jednak strony przedstawione wyniki pokazują, że kraje o wyższym początkowym poziomie globalizacji rozwijają się wolniej (zależność: zmiany PKB a początkowy poziom globalizacji). Dodatkowo należy mieć na uwadze, że współzależności te mogą być pochodną trzecich czynników. Odkrycie prawdziwego mechanizmu, czego dowodzą liczne badania, nie jest proste, m.in. z powodu występowania dużej liczby potencjalnych czynników warunkujących wzrost gospodarczy, ich skorelowania czy też problemów związanych z jednoznacznym określeniem przyczynowości między zmiennymi [Goczek 2012].

Tabela 1. Oszacowania dynamicznych modeli panelowych – dwustopniowych, estymator GMM-SYS

Wyszczególnienie	M1	M2	M3	M4	M5
Stała	0,3321 [0,0000]	0,3409 [0,0000]	0,2950 [0,0001]	0,3590 [0,0000]	0,4228 [0,0000]
ln_PKB(-1)	0,9496 [0,0000]	0,9432 [0,0000]	0,9541 [0,0000]	0,9468 [0,0000]	0,9504 [0,0000]
IndGlobalizacji	0,0026 [0,0081]	0,0025 [0,0283]	0,0018 [0,0627]	0,0014 [0,1452]	0,0011 [0,2109]
ln_CPI	–	–0,0185 [0,0041]	–0,0143 [0,0286]	–0,0181 [0,0147]	–0,0196 [0,0073]
Wsk. urodzeń	–	0,0073 [0,0865]	0,0053 [0,1681]	0,0061 [0,0745]	–
Inwestycje (GCF)	–	–	0,0004 [0,6820]	–	–
Oszczędności	–	–	–	0,0017 [0,0287]	–
Statystyki modeli					
Błąd (Se)	0,030	0,028	0,024	0,025	0,025
Test AB AR1	3,31 [0,0009]	3,32 [0,0009]	2,87 [0,0042]	3,25 [0,0012]	3,01 [0,0026]
Test AB AR2	2,44 [0,0148]	1,56 [0,1198]	1,29 [0,1955]	1,34 [0,1792]	1,01 [0,3128]
Test Sargana	22,93 [1,0000]	21,57 [1,0000]	20,30 [1,0000]	19,90 [1,0000]	19,86 [1,0000]
Test Walda zestawu zmiennych	28777 [0,0000]	40069 [0,0000]	54025 [0,0000]	42619 [0,0000]	34040 [0,0000]
Test Walda dla jedn. czasu	408 [0,0000]	242 [0,0000]	229 [0,0000]	195 [0,0000]	213 [0,0000]

* Poniżej współczynników i statystyk w nawiasach podano wartość *p*; inwestycje to inaczej wskaźnik: *Gross Capital Formation* (akumulacja kapitału brutto).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego, KOF oraz UNSTATS.

W ramach niniejszych badań podjęto próbę oszacowania modeli wyjaśniających dynamikę wzrostu gospodarczego (PKB *per capita*) z wykorzystaniem dynamicznych modeli panelowych. Tym razem badania oparto na czteroletnich średnich ruchomych po to, aby pominąć wpływ nagłych szoków oraz czynników o charakterze koniunkturalnym¹. Oszacowania przeprowadzono, wykorzystując dwustopniowy systemowy estymator Blundella i Bonda [1998] z korektą błędów w małych próbach

¹ Podobne rozwiązanie (5-letnie średnie) zastosowali w swojej pracy Próchniak i Rapacki [2014], argumentując m.in. chęcią oceny zależności o charakterze przynajmniej średniookresowym. Za użyciem średnich przemawia również występowanie obserwacji nietypowych w zmiennych i w resztach modeli opartych na danych rocznych oraz zmienność współczynników przy alternatywnych specyfikacjach modeli.

Windmeijera [2005]. W tabeli 1 zawarto oszacowania alternatywnych modeli, w których obok opóźnionej zmiennej zależnej oraz indeksu globalizacji znajdują się zmienne kontrolne. Jeśli chodzi o konwergencję między krajami, to niezależnie od zestawu zmiennych objaśniających uzyskano dosyć porównywalne wyniki. Oszacowane współczynniki stojące przy opóźnionej zmiennej zależnej kształtują się na poziomie ok. 0,95, co sugeruje warunkową konwergencję w tempie ok. 5% rocznie. Jest to poziom znacząco wyższy niż w przypadku absolutnej konwergencji szacowanej na podstawie danych przekrojowych.

Drugie kluczowe spostrzeżenie dotyczy wpływu stopnia globalizacji na zmiany PKB *per capita*. Otóż we wszystkich przedstawionych w tabeli 1 modelach mamy do czynienia z dodatnimi oszacowaniami współczynników stojących przy tej zmiennej, co generalnie wskazuje na pozytywny wpływ otwarcia gospodarek europejskich na wzrost gospodarczy w badanej grupie krajów. Warto dodać, że zmienną, która w największym stopniu była istotna w wyjaśnianiu zmian PKB *per capita*, była inflacja.

O poprawności większości przedstawionych specyfikacji modeli świadczy test Arellano–Bonda na autokorelację rzędu drugiego (AR2) oraz test Sargana na poprawność zastosowanych zmiennych instrumentalnych. Dodatkowo testy Walda pozwalają uznać istotność wszystkich zmiennych objaśniających znajdujących się w poszczególnych modelach oraz istotność zmiennych jednostek czasu².

7. Zakończenie

Przeprowadzony przegląd literatury oraz badania empiryczne wskazują na złożoność problemu analiz wzrostu gospodarczego i czynników go determinujących. Wielość koncepcji konwergencji, modeli i sposobów ich estymacji utrudnia porównanie ocen procesów konwergencji i roli globalizacji we wzroście gospodarczym.

Przeprowadzone przez autorów badania potwierdzają istotne zmniejszenie się różnicowania w poziomie PKB *per capita* oraz w poziomie globalizacji między krajami europejskimi (konwergencję typu sigma). Równocześnie modele oparte na danych przekrojowych i danych panelowych potwierdziły zjawisko doganiania krajów wyżej rozwiniętych przez kraje rozwinięte słabiej (konwergencję typu beta); przy czym konwergencja absolutna jest słabsza niż warunkowa. W świetle oszacowań dynamicznych modeli panelowych można uznać pozytywny wpływ globalizacji na tempo wzrostu gospodarczego.

Dalsze badania można rozszerzyć w kilku kierunkach. Jednym z rozwiązań jest przyjęcie innych zmiennych obrazujących otwartość gospodarki (globalizację). Dalsze modyfikacje wiążą się z zastosowaniem alternatywnych rodzajów modeli, np. uwzględniających powiązania przestrzenne między krajami.

² Szerzej o tych testach pisze m.in. Dańska-Borsiak [2011].

Literatura

- Balcerowicz L., Rzońca A., 2010, *Wzrost gospodarczy: znaczenie, zróżnicowanie, metody badania*, [w:] Balcerowicz L., Rzońca A. (red.), *Zagadki wzrostu gospodarczego. Siły napędowe i kryzysy – analiza porównawcza*, C.H. Beck, Warszawa.
- Baldwin R.E., 2003, *Openness and growth: What's the Empirical Relationship?*, NBER Working Paper, no. 9578.
- Baldwin R.E., Forslid R., 1998, *Trade and growth. Any unfinished business?*, *European Economic Review*, vol. 42, s. 695-703.
- Barro R.J., Sala-i-Martin X.X., 1992, *Convergence*, *Journal of Political Economy*, no. 100 (2), s. 223-251.
- Baumol W.J., 1986, *Productivity Growth, Convergence, and Welfare*, *American Economic Review*, 76, s. 1072-1085.
- Bąkiewicz A., Żuławska U., 2010, *Od teorii wzrostu do ekonomii rozwoju*, [w:] Bąkiewicz A., Żuławska U. (red.), *Rozwój w dobie globalizacji*, Warszawa.
- Bąkiewicz A., Żuławska U. (red.), 2010, *Rozwój w dobie globalizacji*, PWE, Warszawa, s. 71-72.
- Bernard A.B., Durlauf S.N., 1996, *Interpreting tests of the convergence hypothesis*, *Journal of Econometrics*, 71, s. 161-173.
- Blundell R., Bond S., 1998, *Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models*, *Journal of Econometrics*, no. 87 (1), s. 115-143.
- Bocian A.F., 2011, *Makroekonomia wzrostu – uwarunkowania globalne*, *Optimum. Studia Ekonomiczne*, nr 1 (49).
- Brodzicki T., 2006, *Otwartość a wzrost gospodarczy – wyniki dotychczasowych badań i wnioski na przyszłość*, *Analizy i Opracowania Katedry Ekonomiki Integracji Europejskiej Uniwersytetu Gdańskiego*, nr 2.
- Brodzicki T., Ciołek D., 2007, *Głębokie determinanty wzrostu gospodarczego – weryfikacja empiryczna z wykorzystaniem metod estymacji panelowej*, *Analizy i Opracowania Katedry Ekonomiki Integracji Europejskiej Uniwersytetu Gdańskiego*, nr 1.
- Ciołek D., 2003, *Badanie konwergencji krajów Europy Środkowo-Wschodniej z wykorzystaniem danych panelowych*, VIII Ogólnopolskie Seminarium Naukowe DYNAMICZNE MODELE EKONOMETRYCZNE, Toruń, 9-11.09.2003.
- Cox R., 1997, *Multilateralism and the democratization of world over*, [w:] Baylis J., Smith S. (red.), *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, Oxford, s. 15.
- Czechowska K., 2013, *Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne na polskim rynku nieruchomości*, *Acta Universitatis Nicolai Copernici Oeconomia*, t. XLIV, nr 1.
- Dańska-Borsiak B., 2011, *Dynamiczne modele panelowe w badaniach ekonomicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- De Long J.B., 1988, *Productivity Growth, Convergence, and Welfare: Comment*, *American Economic Review*, no. 78, s. 1138-1154.
- Dreher A., 2006, *Does Globalization Affect Growth? Evidence from a new Index of Globalization*, *Applied Economics*, vol. 38, part 10.
- Dreher A., Noel G., Martens P., 2008, *Measuring Globalization – Gauging its Consequences*, Springer New York, <http://globalization.kof.ethz.ch>, Dostęp: kwiecień 2016.
- Durlauf S.N., Johnson P. A., 1995, *Multiple Regimes and Cross-Country Growth Behaviour*, *Journal of Applied Econometrics*, no. 10 (4), s. 365-384.
- Galor O., 1996, *Convergence? Inferences from Theoretical Models*, *Economic Journal*, no. 106, s. 1056-1070.
- GED 2014, *Globalization report 2014. Who benefits most from globalization?*, *Global Economic Dynamics*, Bertelsmann Stiftung.

- Goczek Ł., 2012, *Metody ekonometryczne w modelach wzrostu gospodarczego*, Gospodarka Narodowa, nr 10 (254), s. 49-71.
- Grossman G.M., Helman E., 1991, *Innovation and Growth in the Global Economy*, MIT Press, Cambridge, s. 166.
- Islam N., 2003, *What have We Learnt from the Convergence Debate?*, Journal of Economic Surveys, no. 17 (3), s. 309-362.
- Kudrle R., 2004, *Globalization by the Numbers: Quantitative Indicators and the Role of Policy*, International Studies Perspectives, no. 5.
- Kusideł E., 2013, *Konwergencja gospodarcza w Polsce i jej znaczenie w osiągnięciu celów polityki spójności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Liberska B., 2002 (red.), *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, PWE, Warszawa, s. 17.
- Lockwood B., Redoano M., 2005, *The CSGR Globalization Index: an Introductory Guide*, Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation Working Paper, no. 155 (04), <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index> (kwiecień 2016).
- Mankiw N.G., Romer D., Weil D.N., 1992, *A Contribution to the Empirics of Economic Growth*, Quarterly Journal of Economics, no. 107, s. 407-437.
- Owczarzak R., 2004, *Globalizacja a potencjał i pozycja konkurencyjna przedsiębiorstwa*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, z. 2.
- Próchniak M., Rapacki R., 2014, *Wpływ członkostwa w Unii Europejskiej na wzrost gospodarczy i realną konwergencję krajów Europy Środkowo-Wschodniej*, Ekonomia, nr 39, s. 87-122.
- Ptaszyńska B., 2009, *Wyrównywanie poziomu rozwoju Polski i Unii Europejskiej*, [w:] Pangsy-Kania S., Szczodrowski (G. red.), *Gospodarka polska po 20 latach transformacji*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa, s. 13.
- Radło M.J., Kowalewski O., 2008, *Wpływ globalizacji na polską gospodarkę*, Materiały i Studia, z. 230.
- Robertson R., 1992, *Globalization: Social Theory and Global Structure*, SAGE Publications, London, s. 396.
- Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, PWN, Warszawa 2004, s. 232, 237.
- Sokołowicz M., 2006, *Region wobec procesów globalizacji – terytorializacja przedsiębiorstw międzynarodowych (na przykładzie regionu łódzkiego)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Łódź s. 23.
- Szczepińska A., 2009, *Warunki i mechanizm gospodarki miasta, jako źródła przewagi efektywnościowej Leszna*, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań, s. 37.
- Świadek A., Tomaszewski M., 2011, *Endogeniczny czy egzogeniczny rozwój innowacji w przedsiębiorstwach na poziomie regionalnym na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, nr 46.
- Waelde K., Wood Ch., 2004, *The empirics trade and growth: where are the policy recommendations?* *European Economy*, Economic Paper, no. 204.
- Wilkin J., 2003, *Peryferyjność i marginalizacja w świetle nowych teorii rozwoju (nowa geografia ekonomiczna, teoria wzrostu endogennego, instytucjonalizm)*, [w:] Bołtromiuk A. (red.), *Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Windmeijer F., 2005, *A Finite Sample Correction for the Variance of Linear Efficient Two-Step GMM Estimators*, Journal of Econometrics, no. 126, s. 25-51.
- Zagha R., Nankani G., Gill I., 2006, *Rethinking Growth*, IMF Finance and Development, no. 43 (1), s. 7-11.